

Primarna socijalizacija i devijantnost

Bukovac, Antonela

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:440538>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Antonela Bukovac

**PRIMARNA SOCIJALIZACIJA I
DEVIJANTNOST**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Antonela Bukovac

**PRIMARNA SOCIJALIZACIJA I
DEVIJANTNOST**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Renato Matić

Zagreb, 2021.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Socijalizacija	2
2. 1. Društvene norme i vrijednosti	3
2. 2. Nositelji socijalizacije	4
3. Primarna (obiteljska) socijalizacija	4
3. 1. Uloga cijele obitelji u primarnoj socijalizaciji	6
3. 2. Promjena uloge obitelji	6
4. Roditeljski odgojni stilovi	7
5. Devijantnost i roditeljski odgojni stil	10
6. Zaključak	14
Popis korištenih izvora.....	15

1. Uvod

Ovaj će se završni rad baviti ulogom obitelji u procesu socijalizacije te problemima do kojih može doći u primarnoj socijalizaciji, a koji vode potencijalnoj devijantnosti. Poseban će se naglasak staviti na povezanost među roditeljskim odgojnim stilovima i većom sklonošću devijantnom ponašanju tijekom kasnijeg života pojedinca.

Obitelj se može definirati na mnoštvo različitih načina, ali sve se definicije svode na obitelj kao osnovnu društvenu zajednicu. Dijete se rađa i odrasta u obitelji, a mnoge ustanove i organizacije nadasve veličaju važnost koju obitelj posjeduje, stoga je nedvojben zaključak da obitelj ima značajnu ulogu u socijalizaciji djeteta. Socijalizacija je pojam koji se može višestruko odrediti, no sve se definicije slažu u činjenici da se socijalizacijom usvajaju društvene norme i vrijednosti kojih se pojedinac mora držati kako bi mogao biti član određenog društva. Roditeljski odgojni stil odnosi se na obiteljsku atmosferu između roditelja i djece, odnosno na prakse i stavove koje roditelji zastupaju pri odgoju svoga djeteta. Stil koji će roditelji primjenjivati uvelike se održava na djetetovo shvaćanje samoga sebe, a time i na njegovo ponašanje i odnos prema njegovoj okolini.

Cilj ovog rada je definirati pojam socijalizacije, prikazati ulogu koju obitelj posjeduje u procesu socijalizacije, objasniti tipologiju roditeljskih odgojnih stilova te navesti probleme do kojih može doći tijekom primarne socijalizacije, a koji potencijalno vode devijantnom ponašanju.

U drugom odjeljku definirat će se pojmovi socijalizacije, društvenih normi i vrijednosti te će se izložiti agensi socijalizacije. Zatim će se u trećem odjeljku predstaviti uloga primarne socijalizacije u različitim sferama života, objasniti će se uloga cijele obitelji u procesu primarne socijalizacije, a navest će se i promjene do kojih je došlo u shvaćanju uloge obitelji. U četvrtom će se odjeljku opisati tipologija roditeljskih odgojnih stilova. Peti će se odjeljak posvetiti povezanosti roditeljskog odgojnog stila i devijantnosti, odnosno prikazat će se kako određeni roditeljski odgojni stil može utjecati na djecu te do kakvih problema u dječjem ponašanju mogu dovesti neodgovarajući roditeljski stilovi odgoja djece.

2. Socijalizacija

Već je davno Aristotel definirao čovjeka kao zoon politikon – društveno biće. Čovjek kao društveno biće ne može egzistirati sam, nego je upućen na društvo drugih ljudi. No kako bi čovjek mogao funkcionirati kao dio društva, potrebno je uspostaviti društvene norme i pravila kojih se svaki član toga društva mora pridržavati za dobrobit društva u cjelini. Upravo na tome mjestu dolazimo do važnosti pojma socijalizacije u sociologiji.

Socijalizacija nikako nije jednoznačan pojam. Tako su kroz različita vremena brojni autori na raznovrsne načine definirali što to socijalizacija jest. Američki sociolog Talcott Parsons (1963, prema Matić, 2003: 53) definira socijalizaciju kao „proces koji uvodi normativne standarde društva u djelovanje pojedinca“. Za engleskog je sociologa Anthonyja Giddensa (2007: 26) socijalizacija „proces kojim djeca i ostali novi članovi društva uče o načinu života u svojem društvu“. Hrvatski sociolog Renato Matić (2003: 8) o socijalizaciji piše kao o usvajanju i međugeneracijskom prijenosu društvenih vrijednosti i normi te smatra da socijalizacija održava ravnotežu društvenog sistema te tako pomaže svakom članu društva da shvati društvene ciljeve.

Iako se iz gore navedenih definicija vidi da se pojam socijalizacije može shvatiti uistinu široko te se definira na različite načine, iz svih se opisanih definicija primjećuje da je bit socijalizacije učenje normi i vrijednosti koje su prihvaćene u nekom društvu kako bi se pojedinac uklopio te se osjećao prihvaćeno u društvu. Socijalizacija ima vrlo značajnu ulogu u životu ljudskog bića jer se bez socijalizacije pojedinac ne bi znao ponašati na društveno prihvatljiv način te ne bi znao što je poželjno činiti u određenom društvu, a što nikako ne bi trebao činiti ako želi da ga društvo prihvati kao svoga člana.

Kao bitnu posljedicu socijalizacije, Matić (2003: 56) navodi internalizaciju odnosno „proces usvajanja socijalnih normi, standarda ponašanja, doživljavanja i njihovo prihvaćanje kao vlastitih stavova“. Važna je značajka internalizacije to što se ponašanje temeljeno na internaliziranim normama javlja spontano pa se ne doživljava kao nešto nametnuto, nego kao nešto osobno (Matić, 2003: 56). Dakle, procesom socijalizacije čovjek usvaja norme i vrijednosti nekog društva, ali se ne osjeća kao da su mu te norme nametnute, nego shvaća važnost i smisao tih normi pa se prema njima odnosi kao prema nečemu njemu svojstvenom.

U prilog činjenici da je socijalizacija nužan i nezaobilazan proces za cjelovito ostvarenje čovjeka ide slučaj takozvane „vučje djece od Midnapora“ – naime Amala i Kamala odrasle su bez društvenog kontakta te su hodale četveronoške, hranile se sirovim mesom i zavijale kao vukovi (Matić, 2003: 59). Iz navedenog primjera jasno se vidi kako ljudi uče i oblikuju svoje ponašanje na temelju onoga što vide u svome okruženju. Dakle, ljudskom je biću socijalizacija potrebna kako bi usvojio različite oblike društveno poželjnog ponašanja – od onih ponašanja kao što je to način objedovanja, redovito održavanje higijene, odijevanje pa sve do govora i načina ophođenja prema drugim članovima društva. Gledano u cjelini, tek ono što ljudi stječu tijekom socijalizacije, čini ih ljudima u pravom smislu te riječi.

2. 1. Društvene norme i vrijednosti

Govoreći o socijalizaciji, nemoguće je ne spomenuti pojmove društvenih vrijednosti i društvenih normi, stoga je važno objasniti značenje navedenih pojmova. Pojam normi može se različito definirati baš kao i pojam socijalizacija pa tako Giddens (2007: 22) norme određuje kao „pravila ponašanja koja izražavaju ili utjelovljuju kulturne vrijednosti“. Osvrnemo li se na Matičevo (2003: 45) shvaćanje normi kao određenje onoga „što se treba dogoditi ako se želi ostvariti neki cilj“, norme se mogu shvatiti kao putokaz u oblike društveno prihvatljivog ponašanja. U skladu s time, odstupanje od normi shvaća se kao povreda pravila društvene igre (Matić, 2003: 46). Prema tome, usvajanjem normi pojedinac uči koje je ponašanje društveno očekivano u različitim trenucima. Pojedinac usvaja norme procesom socijalizacije iz društva kojemu pripada.

Drugi važan pojam za socijalizaciju su vrijednosti. Giddens (2007: 22) o vrijednostima piše kao o idejama kojima se određuje što je u nekom društvu vrijedno i poželjno, a te vrijednosti usmjeravaju ljude na poželjan način interakcije s društvom. Dakle, vrijednosti se shvaćaju kao unutarnji temeljni ciljevi koje pojedinac želi ostvariti. Vrijednosti motiviraju čovjeka i tjeraju ga da bude bolji i da uvijek nastoji postići više. Vrijednosti se, kao i norme, usvajaju socijalizacijom.

Govoreći o normama i vrijednostima, svakako treba spomenuti da to nisu univerzalni pojmovi pa se tako u različitim društvima i kulturama vrijednosti i norme nerijetko razlikuju (Giddens, 2007: 23). U skladu s time, osoba može biti potpuno socijalizirana i prihvaćena u

nekome društvu, dok će primjenjujući sasvim jednake obrasce ponašanja u nekome drugome društvu biti čudno shvaćena. Također, kulturne su vrijednosti i norme tijekom vremena sklone promjenama (Giddens, 2007: 23). Tako su neke vrijednosti i norme koje su u današnjem društvu sasvim razumljive prije nekog vremena bile neprihvatljive, a vjerojatno će se i današnje vrijednosti i norme s vremenom promijeniti.

2. 2. Nositelji socijalizacije

Budući da socijalizacija obuhvaća različite sfere ljudskoga života, brojni su i čimbenici koji utječu na proces socijalizacije. Matić (2003: 57) za agense socijalizacije kaže da su to „prenositelji [...] normi i vrijednosti društva koji imaju svoje izvore u društvenoj kulturi“, dodajući kako „to mogu biti pojedine osobe i skupine koje svjesno ili nesvjesno vrše socijalni utjecaj: od roditelja, preko odgojitelja, učitelja, vršnjaka, nastavnika, do prijatelja...“. Dakle, nositelji socijalizacije mogu biti osobe, skupine pa čak i institucije, bilo tko i bilo što s čime osoba dolazi u doticaj u svakodnevnom životu i što potencijalno može imati učinka na nju.

Nedvojbeno je da svi nabrojani agensi utječu na socijalizaciju, no obitelj se izdvaja kao agens koji ima ulogu primarnog nositelja socijalizacije kod djece jer je dijete od svojih najranijih dana okruženo članovima svoje obitelji te ih promatra i uči na temelju njihovih postupaka. Iako se utjecaj obitelji odrastanjem i uključivanjem u druge grupe smanjuje, obitelj igra najvažniju ulogu socijalizacijskog činitelja (Matić, 2003: 57).

3. Primarna (obiteljska) socijalizacija

Obitelj zauzima značajnu ulogu u životima mnogih ljudi pa tako i Rosić (2005: 80) piše da je obitelj „osnovna životna zajednica, vrelo i nositeljica života“. Pojam obitelji, Giddens (2007: 173) definira na sljedeći način: „skupina ljudi izravno povezanih srodničkim vezama, pri čemu odrasli pripadnici preuzimaju odgovornost za brigu o djeci“. Prema Giddensu (2007: 28), primarna se socijalizacija odvija u djetinjstvu, a to se razdoblje ističe kao najintenzivnije razdoblje usvajanja temelja ponašanja koje u velikoj mjeri služi kao osnova za kasnije učenje. Rosić (2005: 83) smatra da obitelj, kao primarna zajednica za razvoj djeteta, priprema dijete za

život u društvu te da će dijete iskustva koja stekne u obitelji prenositi i u svoj kasniji život. Iz toga se može zaključiti da utjecaj obitelji može biti ključan prediktor za djetetovo buduće ponašanje, stoga je važno da roditelji od najranijeg djetinjstva uče svoju djecu onome što je društveno poželjno kako tijekom života ne bi imalo problema susrećući se s različitim ljudima i okolinama.

Mnogo je toga napisano kako bi se shvatila važnost koju obitelj posjeduje u procesu socijalizacije. Tako Matić (2003: 57) piše da se obitelj u svim suvremenim kulturama nameće kao primarni agens socijalizacije te prva socijalna grupa u kojoj dijete ima priliku iskusiti odnose s drugim ljudima, a kao dvije temeljne funkcije obitelji zajedničke svim društvima izdvaja primarnu socijalizaciju djece te stabilizaciju odraslih članova društva. Upravo roditelji imaju ponajviše utjecaja na socijalizaciju djece jer djeca najviše vremena provode sa svojim roditeljima promatrajući njihove obrasce ponašanja, a potom kopirajući sve ono što od njih vide.

Obitelj je prva društvena jezgra koja odgaja dijete i provodi primarnu socijalizaciju jer samo obitelj može pružiti blisko, osjećajno i ljubavljivo prožeto ozračje koje je potrebno mladom biću kako bi se moglo razviti u zrelu ličnost (Rosić, 2005: 97). Tako je i Parsons (1954, prema Matić, 2003: 57) uvidjevši važnost obitelji u djetetovu životu usporedio obitelj s tvornicom koja proizvodi ljudske ličnosti jer primarna socijalizacija zahtijeva sigurnost i uzajamnu podršku, za što smatra da se ne može ostvariti niti u jednoj drugoj instituciji osim u obitelji.

Prema mišljenju hrvatske psihologinje Mire Klarin (2006: 23 – 24), samopouzdanje, povjerenje, emocionalna zrelost i socijalne vještine su osobine koje će djetetu biti od koristi tijekom brojnih životnih situacija, a sve se te vještine formiraju već od najranijih interakcija s roditeljima. Prema tome, obitelj je okruženje koje djetetu omogućuje temeljne socijalne uvjete za cjeloživotnu prilagodbu jer iskustva koja su temeljena na socijalnim interakcijama u obiteljskom okruženju djetetu kasnije služe kao obrazac ponašanja u drugim socijalnim okruženjima (Klarin, 2006: 41). Vidi se, dakle, da ono što pojedinac usvoji u obitelji ne važi samo u njegovu djetinjstvu, nego ga to prati tijekom cijeloga života s čime važnost obitelji postaje još veća.

Iako se odrastanjem utjecaj obitelji na dijete smanjuje, obitelj i dalje ostaje važna za pojedinca jer je obitelj „tijekom čitavog života osnovna društvena grupa u kojoj dijete s obzirom na faze razvoja živi i funkcionira“ (Rosić, 2005: 93).

3. 1. Uloga cijele obitelji u primarnoj socijalizaciji

Dugo se vremena smatralo da je otac glava kuće čiji je zadatak opskrbiti dovoljno novca za obitelj, dok majka ima ulogu kućanice koja samostalno brine o odgoju djece. Promjene do kojih je došlo u zadnjih nekoliko desetljeća i više nego dobro pokazuju da je takav način razmišljanja danas u potpunosti neprihvatljiv. „Otac i majka unose različitu kvalitetu u djetetov život i svatko od njih različito pridonosi razvoju djeteta. [...] Očeva uloga u podizanju djeteta je nezamjenjiva“ (Klarin, 2006: 30).

Štoviše, u novije vrijeme, Keresteš (2002, prema Klarin, 2006: 38) ističe da iako dijadni odnosi unutar obitelji imaju važnu ulogu u razvoju djeteta, sve je vidljivija i važnost funkcioniranja čitave obitelji. Uslijed toga, kada se govori o primarnoj socijalizaciji nije dovoljno govoriti samo o utjecaju oca i majke na dijete – važni su i drugi članovi obitelji kao što su sestra, brat, baka, djed ili bilo koji drugi član obitelji koji je povezan s djetetom i utječe na njegovu socijalizaciju.

3. 2. Promjena uloge obitelji

Kako vrijeme prolazi, tako se i običaji mijenjaju pa se i ulogu primarne socijalizacije ne može promatrati na isti način kao što se to promatralo prije. Klarin (2006: 12) napominje kako treba imati na umu da je s promjenama u društvenoj zajednici, također došlo do promjena u obitelji, to jest mijenjaju se zadaci roditelja u socijalizaciji djece.

Današnji moderni način života izuzetno je užurban i stresan. U toj situaciji roditelji sve više vremena posvećuju poslu i radnim obavezama, a čak i kada su kod kuće nemaju dovoljno vremena koje bi mogli posvetiti svojoj djeci, nego ih ostavljaju na brigu različitim institucijama koje zamjenjuju ulogu roditelja. U skladu s tim, Juul (2003: 36, prema Jurčević Lozančić, 2011: 139) navodi da su današnji roditelji u drugačijoj situaciji, nego oni prijašnji jer će njihova djeca „tijekom odrastanja provesti više vremena s profesionalnim osobljem nego s njima“.

Važno je shvatiti da različite društvene institucije mogu utjecati na djecu, ali je ipak uloga roditelja u socijalizaciji djeteta nezamjenjiva jer roditelji igraju posebnu ulogu u djetetovom životu koju niti jedna osoba ili institucija ne može zamijeniti i nadoknaditi.

4. Roditeljski odgojni stilovi

Pojam roditeljstvo odnosi se na „niz procesa što se sastoje od zadataka, uloga, pravila, komunikacija i međuljudskih odnosa koje odrasli ostvaruju u kontaktu sa svojim djetetom“ (Klarin, 2006: 11). To je „najizazovniji i najkompleksniji zadatak odraslog čovjeka“ (Klarin, 2006: 24). Tolika se kompleksnost roditeljstva može shvatiti upravo zbog velike uloge roditelja na razvoj i buduće ponašanje njihova djeteta. Kada je riječ o ulozi koju obitelj ima pri socijalizaciji djece, nemoguće je zaobići utjecaj roditeljskog odgojnog stila na razvoj djeteta. Čudina-Obradović i Obradović (2006: 243) roditeljski odgojni stil definiraju kao „tipične emocionalne prilike roditeljstva unutar kojih se ostvaruju odnosi između djeteta i roditelja“. Roditeljski se stil odgoja odražava na to kako će dijete prihvatiti roditeljski utjecaj te u kojoj će mjeri dijete biti spremno socijalizirati se (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 267).

Postoji nekoliko različitih tipologija roditeljskih odgojnih stilova, ali se u literaturi najčešće proučava i spominje tipologija koju je 1967. godine postavila Diana Baumrind, a koju su nadopunili Maccoby i Martin 1983. godine (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 268). Roditeljski se stilovi međusobno razlikuju s obzirom na dvije temeljne dimenzije – roditeljsku toplinu (ljubav) i roditeljski nadzor (kontrolu) pri čemu roditeljska toplina označava potporu, brigu, prihvaćanje i ohrabrivanje djeteta, dok se roditeljski nadzor odnosi na želju roditelja da upravljaju životom djeteta i kontroliraju njegovo ponašanje (Klarin, 2006: 24 – 25). Kombinirajući te dvije roditeljske dimenzije, Maccoby i Martin (1983, prema Brajša – Žganec, 2003: 33) te Schaffer (2000, prema Brajša – Žganec, 2003: 33) dolaze do klasifikacije roditeljskih stilova ponašanja. Naime, oni govore o četiri različita stila roditeljstva, a to su autoritativni (demokratski, dosljedan), popustljivi (permisivni), autoritarni (autokratski, kruti, strogi) te zanemarujući (indiferentni, zapuštajući). I dok se autoritativni stil odnosi na stil roditeljstva u kojem su i emocionalna toplina i kontrola na visokoj razini, kod popustljivog je stila obrnuto – i emocionalna toplina i kontrola na niskoj su razini. Autoritarni stil kombinacija

je emocionalne hladnoće i čvrste kontrole, dok zanemarujući stil obuhvaća emocionalnu hladnoću i slabu kontrolu.

Roditelji koji su autoritativni pružaju punu potporu svome djetetu kako bi se ono osjećalo voljeno, prihvaćeno i važno, ali također postavljaju i jasne granice dozvoljenog ponašanja. Roditelje koji prakticiraju ovaj odgojni stil dijete doživljava kao osobe kojima se može povjeriti, a takvi roditelji svoj autoritet grade na temelju međusobnog razumijevanja i poštovanja (Rosić, 2005: 130). Kao glavni se odgojni ciljevi toga stila nameću razvoj djetetove znatiželje, sreća, kreativnost i samostalnost, a roditelji više nastupaju kao savjetnici, negoli kao nadzornici (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 268 – 269). Klarin (2006: 25) navodi da ovaj stil roditeljstva ostavlja pozitivne učinke na dječji razvoj jer ta djeca „imaju pozitivnu sliku o sebi, razvijenih su socijalnih vještina, imaju sposobnost regulacije emocija, manifestiraju pozitivne oblike ponašanja i manje su rigidna u vezi sa spolnim stereotipima“. To je najbolji roditeljski stil jer se njime provodi uspješna socijalizacija djeteta koje dobiva roditeljsku ljubav i podršku, ali to dijete zna i koje su granice prihvatljivog ponašanja i što se od njega očekuje, stoga djeca odgojena u tom stilu ne će imati problema u kasnijim društvenim interakcijama.

Autoritarni roditelji kontroliraju ponašanje i postupke svoje djece, ali pri tome izostavljaju ljubav i podršku. Loš je to roditeljski stil jer se djeca autoritarnih roditelja osjećaju neprihvaćeno, smatraju da njihovi roditelji previše očekuju od njih i da nikada nisu zadovoljni njima zbog čega se osjećaju nevoljeno. U ovom se roditeljskom stilu kao glavni odgojni ciljevi nameću samokontrola i poslušnost, a roditelj nastupa kao autoritet koji postavlja pravila bez objašnjavanja njihovog smisla (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 268). Rosić (2005: 128) piše da hladna obiteljska atmosfera često rezultira dječjim izazivanjem „bunta“ pa tako nije rijedak slučaj da su takva djeca kod kuće mirna, dok izvan kuće nerijetko maltretiraju vršnjake i odrastaju u nesamostalne i nezadovoljne osobe. „Posljedica autoritarnog roditeljskog stila je niska razina prosocijalnog, a visoka razina agresivnog i samodestruktivnog ponašanja“ (Deković, 1991, Deković i Janssens, 1992, prema Klarin, 2006: 25). Djeca su takvih roditelja sklona promjenama raspoloženja, povučena su i razdražljiva (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 268). Ono što je loše kod ovog roditeljskog stila je to što korištenje samo kontrole bez ljubavi nema smisla jer ostavlja gorčinu u djetetovom srcu što poslije potencijalno može dovesti do problematičnog ponašanja i neuklapanja u društvo.

Popustljivi roditelji loše utječu na socijalizaciju djeteta jer ti roditelji dopuštaju svojoj djeci da čine što god žele ne vodeći brigu o tome kako se djeca ne bi smjela ponašati pa samim time ta djeca ne mogu pravilno naučiti koje su društvene norme i vrijednosti poželjne te će se teško snaći u društvu jer ne će znati kakvo se ponašanje od njih očekuje. Roditelji koji prakticiraju ovaj odgojni stil ispunjavaju svome djetetu svaku želju, no prevelika razina slobode ne pogoduje djetetovu razvoju jer time dolazi do nesnalaženja u granicama što vodi impulzivnom i agresivnom ponašanju (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 269). U obiteljima koje prakticiraju taj odgojni stil „roditelji ne odgajaju svoje dijete već dijete odgaja roditelje“, a takav način odgoja vodi djetetovoj sebičnosti, bezobzirnosti i dominaciji što uvelike ometa djetetovo uklapanje u društvo (Rosić, 2005: 19). Klarin (2006: 25 – 26) navodi da su djeca popustljivih roditelja često nezrela i impulzivna, depresivna, osjećaju se odbačeno i nezadovoljno što dovodi do problematičnog ponašanja kao što su uključivanje u antisocijalne aktivnosti mladih, primjerice konzumacija droge ili alkohola, vandalizam i slično. Iako popustljivi roditelji mogu misliti da ispravno postupaju ispunjavajući svaku djetetovu želju i dajući mu slobodu misleći kako sve to čine iz ljubavi, takvoj će djeci kasnije tijekom života biti teško uklopiti se u društvo i doživjet će šok kada shvate da u društvenom životu ne može sve uvijek biti onako kako bi to oni željeli da bude.

Zanemarujući roditelji na niskoj su razini ljubavi prema djetetu, ali i na niskoj razini kontrole. Takvi roditelji ne pokazuju interes za dijete, njegove potrebe, želje, uspjehe i neuspjehe, stoga su djeca zanemarujućih roditelja često zahtjevna i neposlušna, ne znaju kontrolirati emocije i često se priklanjaju antisocijalnom ponašanju (Klarin, 2006: 26). Taj roditeljski stil odlikuje se time što roditelji ili emocionalno odbacuju djecu ili pak nemaju vremena za njih, stoga ta djeca nisu socijalno kompetentna (Obradović i Čudina-Obradović, 2003: 56). Martin i Colbert (1997, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 269) smatraju da se iz takvih obitelji često razvijaju adolescenti koji pribjegavaju raznim oblicima neprihvatljivog ponašanja. Djeca zanemarujućih roditelja često se osjećaju prepuštena sama sebi, a uzevši u obzir činjenicu da nitko ne provodi kontrolu nad njima, lako mogu upasti pod loše utjecaje društva i tako kršiti ono što je društveno poželjno i prihvatljivo.

Govoreći o dimenziji roditeljske kontrole, Raboteg-Šarić, Franc i Brajša-Žganec (2004: 64 – 65) razlikuju psihološku i bihevioralnu kontrolu. Tako psihološka kontrola označava pokušaje da dijete postane emocionalno zavisno od roditelja, odnosno da se spriječi dječja

nezavisnost kako bi roditelji mogli manipulirati djetetom prijeteći mu uskraćivanjem ljubavi ili pak izazivanjem krivnje, a takva je vrsta kontrole svojstvena autoritarnom roditeljskom stilu. S druge pak strane, bihevioralna kontrola označava roditeljski nadzor, odnosno roditeljske napore da reguliraju ponašanje djeteta pa tako slaba bihevioralna kontrola upućuje na nedovoljnu roditeljsku angažiranost oko djeteta te na pružanje slobode koja nije u skladu s djetetovim uzrastom. U skladu s navedenim, stroga psihološka kontrola dovodi do unutarnjih problema adolescenata kao što su depresivnost i anksioznost, dok je nedostatak bihevioralne kontrole povezan s vanjskim problemima kao što su to impulzivnost, agresivnost, delinkvencija i upotreba droge (Barber, Olsen i Shagle, 1994, prema Deković i Raboteg-Šarić, 1997: 439).

Uzevši u obzir sve navedene roditeljske odgojne stilove, može se zaključiti kako je autoritativni roditeljski stil najbolji za djetetovu socijalizaciju te za usvajanje socijalnih vještina jer su djetetu potrebna pravila ponašanja kao putokaz za život, ali ta pravila ne smiju biti samo puko nametanje roditeljske volje. Za djetetov je razvoj važno da mu roditelji objasne postavljena pravila kako bi dijete znalo koja je njihova svrha jer će ih tako prihvatiti, no prije svega valja imati na umu da je uz postavljanje pravila važna i ljubav prema djetetu kako bi se ono osjećalo prihvaćeno u svojoj obitelji.

5. Devijantnost i roditeljski odgojni stil

Pojam devijantnost označava „svako djelovanje koje odstupa od normi i vrijednosti prihvaćenih u nekoj vrsti zajedništva ili društvenosti“ (Matić, 2003: 65). Matić (2003: 65) smatra kako ne postoji niti jedno društvo u kojem ne postoji devijantnost jer gdje god postoji nešto što je normalno i očekivano, postoji i ono što je nenormalno i neočekivano. Pod rizičnim ponašanjem, kao sinonimu devijantnom ponašanju, Đuranović (2014: 123) podrazumijeva ponašanja koja se mogu shvatiti kao opasna, a takva ponašanja mogu ugroziti samu osobu, ali i njezinu okolinu. O devijantnim osobama Giddens (2007: 202) piše kao o pojedincima koji ne prihvaćaju način života prema pravilima koja vrijede za većinu društva. Treba si osvijestiti kako pojam devijantnost nije sinonim pojmu zločina jer iako se nekad ti pojmovi preklapaju, pojam devijantnost obuhvaća puno šire područje od pojma zločina koji označava samo

nekonformističko ponašanje koje djeluje protivno propisanome zakonu, dok velik broj devijantnoga ponašanja nije zakonski sankcioniran (Giddens, 2007: 203).

Tijekom primarne socijalizacije dolazi po brojnih pozitivnih, ali isto tako i do onih negativnih pojava u dječjem ponašanju, a jedan od uzroka devijantnih ponašanja svakako je i roditeljski odgojni stil. To zaključuju i Deković i Raboteg-Šarić (1997: 428) kada pišu da je dječje ponašanje pod utjecajem roditeljskih odgojnih postupaka koji se razlikuju primjerice s obzirom na pravila koja roditelji postavljaju svojoj djeci, pružanje potpore te poticanje u daljnjemu razvoju.

Brojna su istraživanja ukazala na povezanost autoritativnog roditeljskog stila s uspješno provedenom primarnom socijalizacijom. Tako su Raboteg-Šarić, Sakoman i Brajša-Žganec (2002: 248 – 249) u svome istraživanju potvrdili da je upravo autoritativan stil povezan s pozitivnim socijalizacijskim učincima. Prema njima, veća kontrola uz veći stupanj podrške znatno utječu na bolji školski uspjeh te na rjeđe korištenje alkohola i droge. Isto tako, oni roditelji koji su više uključeni u odgoj svoje djece i koji imaju veći nadzor nad njihovim aktivnostima, više potiču svoju djecu prema društveno poželjnom ponašanju (Raboteg-Šarić, Sakoman i Brajša-Žganec, 2002: 257). Dakle, antisocijalno je ponašanje u većini slučajeva povezano s niskom razinom roditeljske kontrole, dok je za nisku pojavnost antisocijalnog ponašanja karakteristična visoka razina kontrole roditelja nad svojom djecom (Šakić, Franc i Mlačić, 2002: 268).

Nadalje, istraživanje Raboteg-Šarić i Brajše-Žganec (2000, prema Raboteg-Šarić, Sakoman i Brajša-Žganec, 2002: 241) također je pokazalo da djeca onih roditelja koji više sudjeluju u njihovom odgoju manje eksperimentiraju s pušenjem, rjeđe se problematično ponašaju u školi, a sudjelovanje te djece u donošenju odluka u obitelji dovodi do manje učestalosti devijantnoga ponašanja. Isto je istraživanje pokazalo i kako su slabija roditeljska kontrola i stupanj podrške povezani s neprimjerenim ponašanjem kao što su to primjerice pušenje, konzumiranje alkoholnih pića, problematično ponašanje u školi te devijantno ponašanje.

Isto tako, Lamborn i sur. (1991, prema Raboteg-Šarić, Franc i Brajša-Žganec, 2004: 62) proveli su istraživanje kojim su uvidjeli kako su adolescenti koji smatraju da imaju autoritativne roditelje postigli najveće rezultate na mjerenjima psihosocijalne kompetencije

(socijalna kompetentnost, uspjeh u školi, samopouzdanje), a najmanje rezultate na mjerama koje pokazuju internalizirane (depresija, anksioznost) i eksternalizirane probleme (konzumacija opojnih sredstava, problematično ponašanje), dok su djeca zanemarujućih roditelja pokazala u potpunosti suprotne rezultate. Tome u prilog ide i zaključak Rees i Wilborn (1983, prema Raboteg-Šarić, Sakoman i Brajša-Žganec, 2002: 241) o tome da oni adolescenti koji upotrebljavaju različita sredstva ovisnosti u većini slučajeva kazuju da su njihovi roditelji neemocionalni i zanemarujući. Kada je riječ o samopouzdanju, valja još i napomenuti kako je u istraživanju koje su proveli Ciprić i Landripet (2017: 115) potvrđeno da je veće samopoštovanje povezano s većom roditeljskom toplinom i pozitivnijom obiteljskom atmosferom, odnosno s autoritativnim roditeljskim stilom. U usporedbi s djecom koja su od svojih roditelja doživjela toplinu, ona djeca koja nisu doživjela obiteljsku toplinu imaju nižu razinu samopoštovanja pa su ta djeca u većoj mjeri podložna utjecaju medijskih poruka, ali i okoline u razdoblju adolescencije (Resnick et al., 1993; Russello, 2009, prema Ciprić i Landripet, 2017: 116 – 117). Može se zaključiti da važnost razvoja samopoštovanja kod djece leži u činjenici da će samopouzdanija djeca rjeđe upadati pod loš utjecaj društva pa će tako kod njih i rizik za sklonost devijantnom ponašanju biti znatno manji.

Osim toga, Zrilić (2005: 127) piše da u adolescenciji dolazi do bunta, a ako roditelji primjenjuju autoritarni stil odgoja u kojem ne uzimaju u obzir djetetovo mišljenje vrlo lako dolazi do neželjenih posljedica pa tako djeca često krše društvene norme kako bi se suprotstavila svojim roditeljima. Također, takva djeca nerijetko imaju neurotskih problema, agresivna su te imaju poteškoća pri uspostavljanju socijalnih kontakata (Zrilić, 2005: 127). Jednako tako, Kurtović i Marčinko (2010: 23) pišu kako autoritarni roditeljski stil ima velikog utjecaja i na razvoj depresivnosti kod adolescenata. Prema navedenim autoricama, primarni je zadatak obitelji adolescenata promijeniti odnose moći između roditelja i djeteta kako bi dijete bilo ravnopravnije te kako bi moglo sudjelovati pri donošenju odluka, a ako se taj odnos ne uspostavi dolazi do razvoja depresije kod adolescenata. S tim se razmišljanjem može povezati i zaključak Younissa i Smollara (1985, prema Raboteg-Šarić, Sakoman i Brajša-Žganec, 2002: 258) koji pišu kako je u adolescenciji važno da roditelji više ne nastupaju kao „jednosmjerni autoritet“, nego da razvijaju odnos međusobnog uvažavanja sa svojom djecom jer će tako adolescenti i dalje tražiti savjete od svojih roditelja koji će tada imati utjecaj na odnose svoje djece s njihovim vršnjacima, odnosno moći će usmjeravati svoju djecu u pravom smjeru.

Singer i Mikšaj-Todorović (1989: 355) zaključuju kako obitelj, kao najbliža životna sredina djece, može odigrati značajnu ulogu u prevenciji dječjega neprihvatljivoga i delinkventnoga ponašanja. U tome zadatku veliku ulogu ima upravo dimenzija roditeljskog nadzora kao jedna od najučinkovitijih metoda pri odvracanju djece od različitih oblika devijantnih ponašanja (Lamborn i sur., 1991, prema Raboteg-Šarić, Sakoman i Brajša-Žganec, 2002: 250).

Klarin (2006: 43) smatra da je kvaliteta obiteljskog života od velike važnosti za proces socijalizacije jer ona može djelovati kao zaštitna uloga od devijantnoga ponašanja, a upravo je obitelj prvo mjesto učenja moralnih i etičkih normi društva. Dakle, roditelji su ti koji odmalena trebaju utjecati na svoju djecu učeći ih pravilnom reagiranju i ponašanju kako bi se dijete uspješno socijaliziralo te bi se kasnije moglo ponašati u skladu s društvenim očekivanjima, a to se može učiniti primjenom odgovarajućeg roditeljskog odgojnog stila, a to je autoritativni stil koji pokazuje optimalnu razinu i ljubavi i kontrole koji tek u kombinaciji vode djecu na pravi put.

6. Zaključak

Cilj ovog završnog rada bio je definirati pojam socijalizacije, prikazati ulogu koju obitelj posjeduje u procesu socijalizacije, objasniti tipologiju roditeljskih odgojnih stilova te navesti probleme do kojih može doći tijekom primarne socijalizacije, a koji potencijalno vode devijantnom ponašanju.

Ovaj je rad pokazao utjecaj obitelji na različite aspekte djetetova života. Važno je shvatiti da obitelj ne utječe na dijete samo u ranim danima, nego i tijekom kasnijih životnih razdoblja. Socijalizacija je važan pojam za svakog pojedinca jer su sva ljudska bića stvorena da žive u zajednici, a socijalizacija im omogućava da usvoje oblike ponašanja kojih se trebaju pridržavati ako žele biti prihvaćeni u zajednici. Obitelj posjeduje ključnu ulogu u procesu socijalizacije jer iz obitelji sve kreće – sa svime što je dobro ili što je loše pojedinac najprije dolazi u doticaj unutar svoje obitelji, stoga je od neizmjerne važnosti odrastati u obitelji koja njeguje pravilne oblike ponašanja te priprema dijete kako bi se moglo pravilno ponijeti u svim situacijama i prilikama s kojima se može susresti tijekom života. U radu su se navela mnoga istraživanja koja su potvrdila povezanost roditeljskog odgojnog stila sa sklonošću devijantnom ponašanju pojedinca. Dakle, može se zaključiti da odgovarajući roditeljski odgojni stil može poslužiti kao prevencija devijantnom ponašanju jer je znatno manja sklonost pribjegavanja devijantnosti kod one djece koja su odgajana u autoritativnom stilu primajući od svojih roditelja i ljubav i kontrolu koja im je potrebna za pravilan razvoj i uspješnu socijalizaciju.

Važno je da roditelji, ali i ostali članovi obitelji shvate važnost uloge koju posjeduju u socijalizaciji djece. Roditelji moraju biti uravnoteženi i dosljedni, usmjeravati svoje dijete, biti svome djetetu prvi učitelji te kombinirati kontrolu i ljubav kako se dijete ne bi izgubilo na različitim putevima koje ovaj svijet nudi.

Popis korištenih izvora:

1. Barber, B. K., Olsen J. E. i Shagle, S. C. (1994) „Associations between Parental Psychological and Behavioral Control and Youth Internalized and Externalized Behaviors“, *Child Development*, sv. 65 (4): 1120 – 1136
2. Baumrind, D. (1967) „Child Care Practices Antecedent Three Patterns of Preschool Behavior“, *Genetic Psychology Monographs*, sv. 75 (1): 43 – 88
3. Brajša – Žganec, A. (2003) *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*, Jastrebarsko: Naklada Slap
4. Ciprić, A. i Landripet, I. (2017) „Uloga obiteljske socijalizacije i samopoštovanja u odnosu korištenja internetskih društvenih mreža i zadovoljstva tjelesnim izgledom kod adolescentica“, *Medijska istraživanja*, sv. 23 (1): 101 – 126
5. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006) *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
6. Deković, M. (1991) *The Role of Parents in Development of Child's Peer Acceptance*, Den Haag: CIP – Gegevens Koninklijke Bibliotheek
7. Deković, M. i Janssens, J. (1992) „Parents' Child – Rearing Style and Child's Sociometric Status“, *Developmental Psychology*, sv. 28 (5): 925 – 932
8. Deković, M. i Raboteg-Šarić, Z. (1997) „Roditeljski odgojni postupci i odnosi adolescenata s vršnjacima“, *Društvena istraživanja*, sv. 6 (4 – 5 (30 – 31)): 427 – 445
9. Đuranović, M. (2014) „Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka“, *Školski vjesnik*, sv. 63 (1 – 2): 119 – 132
10. Giddens, A. (2007) *Sociologija*, 4. izdanje, Zagreb: Nakladni zavod Globus
11. Jurčević Lozančić, A. (2011) „Redefiniranje odgojne uloge obitelji“, *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, sv. 13 (4): 122 – 150
12. Juul, J. (2003) *Razgovori s obiteljima - perspektive i procesi*, Zagreb: Alinea
13. Keresteš, G. (2002) *Dječje agresivno i prosocijalno ponašanje u kontekstu rata*, Jastrebarsko: Naklada Slap
14. Klarin, M. (2006) *Razvoj djece u socijalnom kontekstu : roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta*, Jastrebarsko: Naklada Slap
15. Kurtović, A. i Marčinko, I. (2010) „Odnos odgojnog stila roditelja sa strategijama suočavanja i depresivnošću kod adolescenata“, *Klinička psihologija*, sv. 3 (1 – 2): 19 – 43
16. Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. i Dornbusch, S., M. (1991) „Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families“, *Child Development*, sv. 62 (5): 1049 – 1065
17. Maccoby, E. E. i Martin J. A. (1983) „Socialization in the Context of the Family: Parent – Child Interaction“, u: P. H. Mussen (ur.) *Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality and Social Development*, New York: Wiley, str. 1 – 101
18. Martin, A. C. i Colbert, K. K. (1997) *Parenting – A Life Span Perspective*, New York: McGraw Hill

19. Matić, R. (2003) *Društvena promocija bezakonja: uvod u sociologiju devijantnosti*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
20. Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (2003) „Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti“, *Revija za socijalnu politiku*, sv. 10 (1): 45 – 68
21. Parsons, T. (1954) *Essays in Sociological Theory*, New York: The Free Press of Glencoe
22. Parsons, T. (1963) *The Social System*, New York: The Free Press of Glencoe
23. Raboteg-Šarić, Z., Franc, R. i Brajša-Žganec, A. (2004) „Roditeljski odgojni postupci i psihosocijalni razvoj adolescenata“, u: Lj. Kaliterna Lipovčan i V. Šakić (ur.) *Hrvatsko društvo danas: psihosocijalni procesi*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 59 – 76
24. Raboteg-Šarić, Z. i Brajša-Žganec, A. (2000) „Roditeljski odgojni postupci i problematično ponašanje djece u ranoj adolescenciji“, u: J. Bašić i J. Janković (ur.) *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*, Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, str. 155 – 171
25. Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S. i Brajša-Žganec, A. (2002) „Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih“, *Društvena istraživanja*, sv. 11 (2 – 3(58 – 59)): 239 – 263
26. Rees, C. D. i Wilborn, B. L. (1983) „Correlates of drug abuse in adolescents: A comparasion of families of drug abusers with families of nondrug users“, *Journal of Youth and Adolescence*, sv. 12 (1): 55 – 63
27. Resnick, M. D., Harris, L. J. i Blum, R. W. (1993) „The impact of caring and connectedness on adolescent health and well-being“, *Journal of Pediatrics and Child Health*, sv. 29 (1): 3 – 9
28. Rosić, V. (2005) *Odgoj, obitelj, škola : [mala enciklopedija odgoja]*, Rijeka: Žagar
29. Russello, S. (2009) „The Impact of Media Exposure on Self-Esteem and Body Satisfaction in Men and Women“, *Journal of Interdisciplinary Undergraduate Research*, sv. 1 (1): 1 – 12
30. Schaffer, H. R. (2000) *Social development*, Oxford: Blackwell Publishing Inc.
31. Singer, M i Mikšaj-Todorović, Lj. (1989) *Delinkvencija mladih*, Zagreb: Globus
32. Šakić, V., Franc, R. i Mlačić, B. (2002) „Samoiskazana sklonost adolescenata socijalnim devijacijama i antisocijalnim ponašanjima“, *Društvena istraživanja*, sv. 11 (2 – 3(58 – 59)): 265 – 289
33. Youniss, J. i Smollar, J. (1985) *Adolescent relations with mothers, fathers, and friends*, Chicago: University of Chicago Press
34. Zrilić, S. (2005) „Autoritarni odgojni stil roditelja kao prediktor školskog neuspjeha“, *Pedagogijska istraživanja*, sv. 2 (1): 125 – 137